

COVID-19 PANDEMIYASI DAVRIDA QANDLI DIABET BILAN OG'RIGAN BEMORLARDA OPERATSIYADAN KEYINGI DAVOLASH XUSUSIYATLARI

¹Madgaziev Oleg Raxmatovich

Farg'ona viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot markazi
jarrohligi bo'limi mudiri,

²Madgazieva Lola To'xtasinovna

1-Farg'ona shahar shifoxonasi funksional diagnostika bo'limi mudiri.

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7739548>

ARTICLE INFO

Received: 04th March 2023

Accepted: 15th March 2023

Online: 16th March 2023

KEY WORDS

Qandli diabet, COVID-19, o'tkir respirator, davolash xususiyatlari, bemor, yurak yetishmovchiligi.

ABSTRACT

Dunyoning barcha qit'alariga tarqalgan COVID-19 pandemiyasi qariyb 4 yildan beri davom etmoqda. O'shandan beri dunyoda ushbu infeksiya bilan kasallanganlarning umumiy soni 600 milliondan ortiqni tashkil etdi va u bilan bog'liq o'limlarning umumiy soni 6,5 milliondan oshdi. G'arbiy va Sharqiy Yevropaning ko'plab mamlakatlari (jumladan, Rossiya Federatsiyasi), Amerika va Osiyoda ijtimoiy faoliyatning barcha sohalariga va har birimizning shaxsiyatimizga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan kasallanish va o'limning ko'payishi va kamayishining xarakterli to'lqinli davrlari mavjud. Pandemiya yaqinlaringizning hayotini olib ketmoqda va qalblarda noaniqlik va qo'rquvni uyg'otmoqda, sog'liqni saqlash tizimlarining resurslarini quritmoqda va mintaqaviy va global iqtisodiyotni xavf ostiga qo'yadi.

KIRISH

Dunyo yangi og'ir o'tkir respirator sindromli koronavirus-2 (Covid-19) ning kirib kelishi bilan bog'liq bo'lgan tarixan misli ko'rilmagan sog'liqni saqlash muammosiga duch kelindi. Bu butun dunyo bo'ylab sog'liqni saqlash tizimlari uchun ham qiyinchilik tug'diradi. Qandli diabet bilan og'rigan bemorlar virusga qarshi immunitetning o'ziga xosligi va giperglikemiya va boshqa qo'shma kasalliklar va ko'pincha Qandli Diabet bilan birga keladigan semizlik tufayli virusli faollikka yuqori sezuvchanligi tufayli COVID-19 ga eng zaifdir. COVID-19 kasalligining og'irligi odatiy antigiperglisemik terapiyani majburiy ko'rib chiqishni talab qiladi. Optimal glyukemik nazoratni ta'minlash va ketoatsidoz rivojlanishining oldini olish juda muhim bo'lib qolmoqda; shuning uchun insulin ko'p hollarda glyukemik nazorat uchun ustuvor dori bo'ladi. Koronavirus infeksiyasiga qarshi kurashish uchun yangi dori vositalarini izlash yangi randomizatsiyalangan klinik dori sinovlari bilan davom etmoqda. Innovatsion diabetga qarshi vositalar, shuningdek, potentsial samarali antikoronavirus agentlari uchun nomzodlar sifatida sinovdan o'tkazilgan.

ASOSIY QISM

Kasallikka moyil bo'lgan odamlarning eng zaif toifalari yurak va qon tomir kasalliklari (yurak ishemik kasalligi (YIK), yurak yetishmovchiligi, arterial gipertenziya, serebrovaskulyar

kasalliklar), surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (SOO'K), surunkali buyrak kabi og'ir surunkali kasalliklari bo'lgan bemorlardir. kasallik va, albatta, qandli diabet (QD). Xitoy, Italiya va Qo'shma Shtatlar olimlarining turli guruhlari tomonidan o'tkazilgan tahlillar diabet bilan og'riqan bemorlarda tasdiqlangan COVID-19 infeksiyasining tengsizligini ko'rsatdi. Shunday qilib, Kasalliklarni oldini olish va nazorat qilish markazlarining ma'lumotlariga ko'ra, COVID-19 bilan kasallangan bemorlarda QD bilan kasallanish Xitoyda 20 892 bemorning 5,3 foizini [2], AQShdagi 7162 bemorning 10,9 foizini [3] va 35,5 foizini tashkil etdi. Italiyada 355 bemor [4]. Rossiyada bu ma'lumotlar COVID-19 reestriga kiritilgan hali tahlil qilinmagan. Epidemiyada davrida diabet bilan og'riqan bemorlar to'g'risida ma'lumot to'plash va uning natijalarini ro'yxatga olish orqali amalga oshiriladi.

Agar Xitoy va Qo'shma Shtatlarda COVID-19 tarqalishi haqidagi ma'lumotlarni (mos ravishda 5,3% va 10,9%) ushbu mamlakatlardagi QDning umumiy tarqalishi (mos ravishda 10,9% va 13,3%) [5] bilan solishtiradigan bo'lsak, bu Qandli diabet bilan kasallangan bemorlarning soni ushbu mamlakatlarda diabetning umumiy tarqalishidan oshmasligi aniq bo'ladi. Bu shuni anglatadiki, diabet bilan og'riqan bemorlarda ushbu kasallikning rivojlanish xavfi umumiy aholinikidan oshmaydi. Ammo, agar qandli diabet bilan og'riqan odam allaqachon koronavirusni yuqtirgan bo'lsa, unda kasallik diabetga chalingan bemorlarga qaraganda ancha og'irroq va diabet bilan og'riqan bemorlarda o'lim darajasi sezilarli darajada yuqori. Bu fakt xitoylik hamkasblar tomonidan o'tkazilgan bir qator tadqiqotlarda tasdiqlangan, ularning tajribasi sharhda umumlashtirilgan [6]. Sharhda keltirilgan tadqiqotlarga ko'ra, og'ir COVID-19 bilan kasallanish QD bilan og'riqan odamlarda 1,3-3,9 baravar yuqori bo'lgan va o'lim darajasi QD bo'lmagan odamlarga nisbatan 1,5-4,4 baravar yuqori bo'lgan [6]). COVID-19 pnevmoniyasining natijalarini tavsiflovchi 30 ta sinovning yaqinda nashr etilgan meta-tahlili qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda og'ir kasallik xavfi sezilarli darajada yuqori ekanligini tasdiqlaydi (RR = 2,45; 95% CI 1,79-3,35; p<0,001), tez-tez uchraydi.

COVID-19 alomatlari bo'lgan QD bilan og'riqan bemorlarga ham maslahatlar beriladi [3]. QD bilan og'riqan bemorlarga xos bo'lganlarga quyidagilar kiradi:

- qandli diabet shifokorining tavsiyalariga amal qilish;
- uyda qand miqdorini muntazam tekshiradigan odamlar uchun qon shakarini tez-tez tekshirish (har 4 soatda, shu jumladan kechasi 1-toifa QDda);
- ketonlarni tekshirish;
- qondagi shakar darajasi yuqori bo'lsa yoki ketonlar mavjud bo'lsa, shifokor bilan bog'lanish;
- uyda muntazam ravishda test o'tkazmaydiganlar uchun giperglikemiya belgilaridan xabardor bo'lish va agar alomatlar paydo bo'lsa, tibbiy yordam ko'rsatuvchi provayderga murojaat qilish;
- namlikni saqlab qolish;
- energiya olish uchun uglevodlar bilan ovqatlanish yoki ichishga harakat qilish;
- qusish yoki suyuqlikni ushlab turolmasa, imkon qadar tezroq tibbiy yordam olish [3,4].

2-toifa QDda atipik ketoz kuzatilganligi qayd etilgan; ARDS xavfi tufayli DKA boshqaruvi paytida suyuqlikni almashtirishni temperli qilish kerak bo'lishi mumkin; ventilyatsiya qilingan kohortadagi kichik to'plamda giperglikemiyaning boshqarish uchun insulinning yuqori

dozalari talab qilingan; va bemorlar ko'pincha emizishga moyil bo'lishi kerak, bu esa ovqatlanishni to'xtatadi, paradoksal ravishda gipoglikemiya xavfi ham mavjud [5,].

Chiqarishdan keyin ular qon glyukoza gomeostazini 4 hafta davomida doimiy ravishda ushlab turishni tavsiya qiladilar va bemorlarga immunitetning pasayishi tufayli yuqumli kasalliklardan qochish kerakligini maslahat berishadi.

XULOSA

Qandli diabet bilan og'rigan bemorlarda o'limning aniqlangan xavf omillari shuni ko'rsatadiki, yaxshi glisemik nazorat, metformin va antihipertenziv dorilar bilan oldingi davolash (shu jumladan renin-angiotensin tizimining blokerlari) o'lim holatlarini kamaytirishi mumkin. Insulin terapiyasida o'limning yuqori darajasi ushbu guruhdagi bemorlarda glyukemik nazoratning yomonlashishi bilan bog'liq edi.

References:

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. Koronavirus kasalligi (COVID-2019) holati haqida xabar beradi. Mavjud: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports>
2. Ncip epidemiyaga qarshi kurash bo'yicha epidemiologiya ishchi guruhi. [Xitoyda 2019-yilda yangi koronavirus kasalliklari (COVID-19) tarqalishining epidemiologik xususiyatlari. (Xitoy tilida)]. Zhonghua Liu Xing Bing Xue Za Zhi. 2020;41(2):145-151.doi: <https://doi.org/10.3760/cmaj.issn.0254-6450.2020.02.003>
3. CDC. Koronavirus kasalligi bilan og'rigan bemorlar orasida tanlangan asosiy sog'liq sharoitlarining tarqalishining dastlabki hisob-kitoblari 2019 yil - AQSh, 12 fevral - 28 mart, 2020 yil. MMWR. 2020;69(13):382-386.
4. Onder G, Rezza G, Brusaferro S. Italiyada COVID-19 bilan bog'liq holda vafot etgan bemorlarning o'lim holatlari va xususiyatlari. JAMA. 2020.
5. Xalqaro qandli diabet federatsiyasi. IDF qandli diabet atlas, 9-kun. Bryussel, Belgiya; 2019.
6. Singx AK, Gupta R, Ghosh A, Misra A. COVID-19dagi diabet: tarqalish, patofiziologiya, prognoz va amaliy mulohazalar. Qandli diabet Metab sindromi. 2020;14(4):303-310. doi: <https://doi.org/10.1016/j.dsx.2020.04.004>